

Nyelvjárásvizsgálat a táj- és népkutatásban

Az RSZK Akadémiája Kolozsvári Nyelvtudományi Intézetében szerkesztett NYELV- ÉS IRODALOMTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK tizenöt évfolyamát végiglapozva, jól kirajzolódik a romániai magyar nyelvészek tervszerűséggel, intenzíven és sok irányban végzett nyelvjáráskutató tevékenysége. E nagyarányú kutatómunkának első szakaszában a főcsapás iránya a modern módszerekkel történő és teljességre törekvő anyaggyűjtés volt. Több területen már a feldolgozás, a szintetizálás szakaszába jutottak.

Ezt érzékeltetik az említett folyóirat legutóbbi számában (1971. 1.) közölt tanulmányok, cikkek, s ezt jelzi az e számban levő bibliográfiai összeállítás is: A romániai finnugor vonatkozású közlemények könyvészete (1919—1969). A 715 tételt tartalmazó jegyzékből (amely ugyan nem egészen teljes) futólagos áttekintéssel is kivehető, hogy a romániai magyar nyelvjárások kutatása már rég jól átgondoltan folyik. Az egybehangolt kutatói tevékenység ismerve nemcsak a nyelvjárástanon belüli összefüggésekre vonatkozik, hanem a ma már általános módszertani elvként sokat hangoztatott komplex kutatásra is.

A harmincas évek elején Szabó T. Attilától elindított és megalapozott modern személy- és helynévkutatás, a negyvenes években Gálffy Mózesről és Márton Gyulától korszerű szinten megkezdett nagyarányú nyelvátlaszgyűjtés egy percre sem hagyta figyelmen kívül a teljességre törekvő népmismeret kialakulásán fáradozó más rokontudományok eredményeit és módszereit. Az utóbbi két évtizedben mindezt szerencsésen egészítették ki a nyelvészeti strukturalizmus gyümölcsözteszhető szempontjai. Ez irányban — részben érthető módon — inkább a fiatalabb kutatók próbálkoztak. Öröndetes, hogy ennek eredményei nem deklaratív, moderneskedő, hanem alkalmazott, valóban újat hozó formában van meg a folyóirat megelőző köteteinek és e számának több nyelvjárás leírásában is.

Egyetlen szám anyaga még sem a módszertan, sem a kutatás sokrétűsége és gazdagsága tekintetében nem tájékoztathat bennünket kellőképpen. Már csak azért sem, mert tükröznie kell más jelentős nyelvészeti vizsgálódások, valamint az irodalomtörténeti kutatások részeredményeit, problémáit is. Ezért szükségesnek tartjuk emlékeztetni arra, hogy a XIII. évfolyam 2. számában kitűnő összegezést olvashattunk Márton Gyula tollából a felszabadulás utáni 25 év romániai magyar nyelvjárás-kutatói munkájáról. Ez a felmérés az előzményeket is áttekinti, és jól tájékoztat a kutatás tematikai gazdagságáról, a szervezett és önfeláldozó munkáról, a korszerűségről.

A laikusok számára a nyelvjárástan nem hat ugyan a szenzáció erejével, kétségtelen viszont, hogy önismeretünknek régóta egyik legfontosabb területe. A modern társadalmi viszonyok nemhogy valamelyest elavulttá tennék az ilyen irányú kutatásokat, ellenkezőleg, világszerte fokozzák, sürgetik, szélesítik. Főleges volna tehát mérlegelni, hogy önismeretünk kiteljesedése, vagy — mondjuk — az automatizálás kiterjesztése elsődlegesebb-e. Minden megismerési tevékenység a társadalom javát szolgálja vagy szolgálhatja. Az is igaz, hogy az olvasók szélesebb tábora az utóbbi időkig keveset tudott meg a népi élet nyelvészeti tanulmányozásának kiváló hazai eredményeiről. Ez nem — legalábbis nem elsősorban — a nyelvész szakemberek elzárkózásától függött.

A sajátos kolozsvári magyar nyelvjárás-kutató irányzat munkája sajátos viszonyaihoz is igazodik: a romániai magyar nyelvjárások leíró és történeti vizsgálatát tűzte ki célul maga elé. Ilyen értelemben része a hazai nyelvészeti kutatások egé-

szének. A romániai magyar nyelvjárások viszont — főként a csángó, a székely, a kalotaszegi — már a múlt századtól élénken foglalkoztatták a magyar nyelvtudomány neves képviselőit, de más országok finnugristáit is. Korszerű, teljességre törekvő és mélyreható eredményeivel az itteni magyar nyelvjárás kutatás ugyanakkor jól ismert a nemzetközi dialektológiai szakkörökben is. Ennek fokozásához a szükséges kiadási keretek nagyon szerények ugyan — alapját a NYELV- ÉS IRODALOMTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK képezi —, de a hazai román folyóiratok mellett elsősorban a Magyarországon megjelenő MAGYAR NYELVJÁRÁSOKból sokat megtudhatunk eredményeinkről és értékelésükről. Ez a folyóirat az itteninek rendszeres ismertetője, sőt, mint a legutóbbi, XVI. kötet is mutatja, a román nyelvjárás kutatás legújabb kiadványait is figyelemmel kíséri. Nagyra értékeli továbbá az itteni magyar eredményeket, az említett kötetben például Márton Gyulának A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai című monográfiáját.

A NYELV- ÉS IRODALOMTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK köteteiből, de publicisztikai folyóiratainkból is tudjuk, hogy a csángó, székely meg más hazai magyar nyelvjárások tájnyelvi atlaszai már régebben kiadásra várnak. Megjelenésük (a készen álló monográfiákkal együtt) jelentőségben túllépné az ország határait, mivel az általános dialektológia, bizonyos tekintetben még az általános nyelvészet érdeklődésére is számot tarthatnak, emellett a rokontudományok sok szempontból ugyancsak hasznukat vennék.

A hazai folyóirat e száma azt is jól mutatja, mily sokirányú kutatás folyik a doktori disszertációt írók körében. Maga ez a szám a névtan, a népi szakszókincs-vizsgálat, a nyelvjárás hangrendszer köréből tartalmaz színvonalas leírásokat. Ezek a monográfia-típusok ugyanakkor tudománytörténeti összegezést és értékelést is megkívánnak (lásd például a kalotaszegiről írottat).

A magyar nyelvjárások másfél százados kutatása kezdettől fogva szervesen beilleszkedett a nép anyagi és szellemi kultúrájának leírásával foglalkozó rokontudományokkal együtt a komplex kutatási folyamatba, sőt, a kolozsvári iskolában mintegy a többiek forrásává és mintájává nőtte ki magát. Emiatt csak sajnálhatjuk, hogy az egyetlen, Romániában megjelenő magyar nyelvészeti és irodalomtörténeti szakfolyóiratot — főként szervezési hiányosságok miatt — még az érdeklődők közül is csak kevesen kapják kézhez.

T. P.

ÁCHIM-ÉVFORDULÓRA

(Békési Élet, 1971. 2.)

A Békéscsabán megjelenő „népszerű tudományos és kulturális antológia” Áchim András születésének századik és tragikus halálának hatvanadik évfordulója alkalmából emlékszámot adott ki. Pölöskei Ferenc vezértanulmánya Áchim L. András a parlamentben cím alatt a viharsarki parasztszervező helyes marxista történelmi értékelését adja, szakítva dogmatikus előítéletekkel, melyek Áchim András és népmozgalmát „narodnyik” és „anarchista” címkékkel illették a múltban.

A tanulmányíró nem tagadja az Áchim-féle parasztpárt jellegzetes ellentmondásait, de kiemeli, hogy 1908 körül a békéscsabai parasztszervező tette az első jelentős kísérletet a magyarországi haladó erők összefogására, megelőzve a szociáldemokraták, a Justh Gyula, majd Károlyi Mihály vezette függetlenségi párt

s a polgári radikálisok szövetségét. Az új Áchim-kutatásról szólva Pölöskei rámutat arra a bonyolult helyzetre, hogy „Magyarországon a század első évtizedében nem egy bolsevik típusú párt állt szemben a narodnyikokkal, hanem a legszervezettebb és a dualizmus társadalmi-politikai, gazdasági rendszerével legkövetkezetesebben szembeforduló, de helytelen szövetségi orientációs politikát folytató s a parasztkérdést sem értő magyarországi szociáldemokrata párt állt több kérdésben vitában a demokratikus paraszti irányzatok legmesszebbelátó, legszervezettebb, legkövetkezetesebb pártjával, az Áchim-féle parasztpárttal.”

Áchim 1905-től meggyilkolásáig az országgyűlés képviselője volt, s e minőségében nyújtotta be a magyarországi parlamentarizmus történetében elsőként a földosztásra vonatkozó határozati javas-

latát. Lapja, a Békéscsabán megjelenő *Parasztújság*, nemcsak a magyar parasztmozgalmak szócsöve volt, hanem a szlovák és román parasztsággal való közvetlen összefogást is hirdette, s már Bosznia-Hercegovina annektálása idején népellenesnek minősítette a monarchia háborús hódító politikáját. Teljes képet adva a közéleti férfiú politikai pályájáról, a cikkíró leszögezi: „*Achim L. András tehát — az 1910-es éveket tekintve — nemcsak a forradalom legelső, s egyik legbátrabb, legkövetkezetesebb szószólója, előkészítője volt, hanem első mártírjává is vált.*”

Meggyőzően támasztja alá a politikai elemzést Nagy Dezső tanulmánya az Achim-féle parasztmozgalom költészetéről. Korteszótaktól a vértanúságot gyászoló balladáig magyarul és szlovákul vette ajkára a nép Achim alakját. Az emlékszám öt élő Achim-anekdótát is közöl szlovák nyelven és magyar fordításban, Krupa András gyűjtéséből. Az Achim-cikkeket egykorú fényképek, helyszíni és sajtótörténeti dokumentumok egészítik ki, s a történeti megemlékezést méltó módon követi a mai békéscsabai termelőszövetkezetek és közművelődési intézmények gazdag ismertető anyaga.

LÉGKÖR-IDEZÉS

(*Contemporanul*, 1971. 20.)

A kitűnően tagolt — és egyebekben is gyakran jeles — hetilap egyik erőssége, hogy rövid kis rovataiban a román publicisztika nagyjaival vetíti célba a mindennapok jelenségeiben örökké kiaknázásra kínálkozó problémákat.

Kivételesen fontos az egyedi — gondolati — általánosba transzponálásának művelete a tévé-produkciók bírálatában, hiszen a képernyő egysíkúsága köztudomásúan nem túlságosan kedvez „az intellektuális izgalom” állapotának. Ha a képernyő előtti pihenéstől elriasztani nem lehet — s nem is szükséges —, hát legalább segítsük „a képernyő mögé gondolni” a nézőt.

A *Contemporanul* televízió-rovata — a legjobb az országban — hétről hétre véghez viszi ezt a bravúrt: Ecaterina Oproiu a közvéleményalakító-mesterek egyike.

Dicséretei vagy, ha kell, bírálati nem öncélúak: egy-egy műsor ürügyén — látzólag szabadon, de kéréllhetetlen belső logikával asszociálva — a kritika jogán követeli a megfelelő atmoszférát, amely

azonban sohasem csupán közege, hanem mindig előfeltétele is a jó produkciónak:

„Az utóbbi idők legjobb adásai annyiban voltak jók, amennyiben sikerült szuggerálniuk ezt az új légkört, ezt az újjáteremtő, de nehézségektől, néha fájdalomtól nem mentes folyamatot. Teodor Vasiliu igazságügyminiszter például az *Evocări* (Emlékezések) keretében értehetően és nagyon komolyan szólt az önkényeskedés és önkény borzalmáról, a »szigorú és fájdalmas önbírálatról«, »az igazságtalanság dossziéiról«, képzelt bűnökkel, de — ó, jaj! — valóságos ítéletekkel. Számomra emlékezetes módon szólt »a bizalom manapság meghonosodó légköréről«, arról a légkörrel, amelyben »ilyen megvetendő cselekmények már ne fordulhassanak elő«.

A legátütőbb sikerű tévé-pillanatok a bizalomnak erre az érzetére apellálnak...

Erre az érzésre van szükségünk a képernyő minden négyzetcentiméterén. Nem nagy szavakba bújtatott semmitmondásra. Nem fűrészporról zabáltató hosszú ülésekre.“

A PSZICHOLÓGIAI TESZTEK ÉRTÉKE ÉS KORLATAI

(*Revista de psihologie*, 1971. 1.)

Ismeretes, hogy a teszt a gyakorlati és differenciális lélektan egyik legtöbbször alkalmazott és legcélravezetőbb eszköze. Századunk rohamos tudományos-műszaki

fejlődése sok új foglalkozási ág kialakulásához vezetett, s ezek alapos képzettséget, rendkívül bonyolult tevékenységi formákat, megfelelő adottságokat köve-

telnek meg az embertől. Szükségessé vált az egyéni sajátosságok minél mélyebb megismerése alapján hozzásegíteni az egyént ahhoz, hogy képességeinek, hajlamainak, tehetségének, egyéniségének leginkább megfelelő munkakört tölthesse be, s így teljesítményének legjavát nyújthassa. Ezért a pszichológia legidősebb feladata a személyiség minél alaposabb megismerését szolgáló eljárások — például a tesztek — állandó tökéletesítése, felülvizsgálása és célszerű alkalmazása.

E sürgető feladatok megvitatása végett került sor 1970 végén Bukarestben az Akadémia Pszichológiai és Pedagógiai Tagozatának rendezésében *A pszichológiai tesztek értéke és korlátai* témával foglalkozó megbeszélésre. A pszichológia legidősebb kérdéseit elemző megbeszélésen — amelyről a *Revista de psihologie* januári száma tudósít — 72 romániai — nevelés-, munka- és általános lélektannal foglalkozó — szakember vett részt.

Alexandru Roşca, a pszichológiai és pedagógiai tagozat elnöke megnyitó beszédében rámutatott azokra az okokra, amelyek indokoltá tették e vitát: a pszichológiai tesztek alkalmazásának sürgető szükségessége, az érvényes pszichológiai tesztek kis száma, az olyan pszichológusok hiánya, akik a teszteket megfelelően tudnák alkalmazni és képesek lennének az eredmények körültekintő, tudományos értékelésére, végül pedig a szakemberek közötti tapasztalatsere az eredményesebb munka érdekében.

A megbeszélésen öt dolgozatot (Zörgő Benjámint, I. Radu, A. Cosmovici, C. Botez, Mariana Roşca) olvastak fel. A dolgozatok rámutattak a tesztekkel kapcsolatban felmerült leglényegesebb problémákra. Zörgő például a tudományos tesztek alkalmazásával foglalkozva hangsúlyozza, hogy ezek fő ismérve a megbízhatóság, az érvényesség és a hitelesség kell hogy legyen. A vizsgálatokat csakis jól felkészült, lelkiismeretes pszichológus végezheti, ellenkező esetben ugyanis megkérdőjelezhető maga az eljárás, a tesztek alkalmazhatósága. Radu a tesztek és a pszichológiai statisztika viszonyát taglalja, s kiemeli: a tesztek meg kell feleljenek a statisztikai érvényesség és hitelesség normáinak. Botez a tesztek hiányosságaira s az ebből fakadó félreértésekre hívja fel a figyelmet. A hely-

telen alkalmazás, valamint az eljárások hiányosságainak figyelembe nem vétele világszerte megrendítette hitelüket. A szerző szerint ennek kettős oka van: a képességről és vizsgálati módszereiről kialakult téves felfogás, valamint az alkalmazás és értékelés helytelensége. Ahhoz, hogy teljes értékű eredményeket kaphassunk, nem elegendő ezek mechanikus számbavétele, hanem figyelembe kell vennünk a kísérleti személy viseelkedését, beállítódását is. A vizsgálat idején nélkülözhetetlen a klinikai módszerek — a megfigyelés, beszélgetés, anamnézis — összehangolása a pszichológiai vizsgálatok folyamán, állítja Cosmovici is. A tudományos tesztek jelentőségéről a klinikai gyakorlatban, hozzájárulásáról a körkép pontosságához (hogyan segíti elő a személyiségzavarok feltárása a pontos körkép kialakítását) Mariana Roşca értekezik dolgozatában.

A dolgozatok néhány alapvető gondolatának ismertetéséből világosan kiténik: bizonyos változtatásokra van szükség ebben a tevékenységben ahhoz, hogy mind elméleti, mind gyakorlati síkon jobb eredményeket érhessünk el. A vita során — amelyet Zörgő Benjámint professzor vezetett — a felszólalók indítványozták egy módszertani bizottság létesítését a Társadalom- és Politikai Tudományok Akadémiája vagy a Pszichológusok Egyesülete keretében, amely bizonyos normákat állapítana meg a vizsgálatok módszereire, alkalmazására vonatkozóan. Ugyanakkor a Munkaügyi Minisztérium hatáskörébe tartozó olyan szervre lenne szükség, amely konkrét vizsgálati módszereket dolgozna ki, s egyben irányítaná, ellenőrizné gyakorlati alkalmazásukat az iparban, építészetben, kereskedelemben. A szakemberek felkészültségének tökéletesítése végett az oktatási tervet is módosítani kellene oly módon, hogy a diákok az egyetem elvégzése után alaposabb gyakorlati ismeretekkel rendelkezzenek. A továbbképzés megoldható lenne, ha Bukarestben, Kolozsvárt és Iaşi-ban olyan központokat létesítenének, amelyek szakmailag irányítanák a pszichológusokat. A felszólalók véleménye szerint az iparban, iskolákban, klinikákon dolgozó szakemberek elé bizonyos követelményeket kell állítani (versenyvizsga, előzetes pszichológiai gyakorlat), ez ugyanis lényegesen csökkentené a hozzá nem értés és a belőle származó súlyos következmények veszélyét.

(*Novij Mir*, 1971. 3.)

Hagyományosak a szovjet írók csoportos kiszállásai az ország különböző sarkaiba. Nemrég a moszkvai *Novij Mir* folyóirat szerkesztője ezt a módszert, egy „komplex brigád” kiküldését arra használta fel, hogy megünnepelje távolkeleti névrokona, a sok ezer kilométernyire fekvő *Új világ* halászkolhoz 40. születésnapját. A moszkvaiakhoz vlagyivosztoikiak is csatlakoztak, és a látogatás eredményeként Jevgenyij Jevtusenko, Jurij Kasuk és Ilja Falikov versei, Arka gyij Szahnyin (a csoport vezetője), Jekatyerina Lopatyina, Mihail Roscsin, Vaszilij Szuharevics riportjai, valamint két szakember, Valentyina Artyomova és Vlagyimir Popov „a közgazdász szemével” és „a mérnök szemével” készült konkrét felmérései sokoldalú és a lényegbe hatoló, érdekes körképet nyújtanak e sok megpróbáltatáson átment, ma már gazdag és országos viszonylatban is jelentős közösség múltjáról, jelenéről és távlatairól, sikereiről és problémáiról.

A kolhoz a Lifljangyija nevű észt halászfaluból fejlődött ki. A század első éveiben a hazai, szűkös termést adó földről, szellérek és szegény bérlők sorából az itteni gazdag, de sok verítéket elnyelő tajga vidékére települt át a Gamsz, Marribu, Tebak, Aron, Pihel, Armasz, Vaszke és sok más, összesen 180 észt család; e földművesek, halászok, ácsok Vlagyivosztoktól 180 kilométernyire, az Usszuri-öböl mentén megalapították új telepüket, és saját erejükből megépítették halászbárkaikat. Sok éven át a partmenti halászással szerzett zsákmányt kénytelenek voltak eladni a Volkogonov-testvérek kapitalista közvetítő-állomásának, mely alig hagyott nekik módot a megélhetésre. A forradalom után megalakult artyel valóságos nemzetközi jelleget kapott, az észt „mag” oroszokkal, ukránokkal, moldovánokkal, koreaiakkal, csehekkel bővült, ezért a kolhoz az *Internacionáléból* vette nevét. Fiaik válogatás nélkül építették az „új világot” és védtek közös szülőföldjüket: a Nagy Honvédő Háborúból harminchatan nem tértek vissza falujukba.

A kolhoz fejlődését mindennél ékes-szólóbban bizonyítják a gazdasági tevékenységet szemléltető számok. Az 1915-ös népszámláláskor Lifljangyijában 141 udvart tartottak nyilván. 1930-ban a kolhozba 80-an léptek be, s most a tagok száma 900. A kizárólag partmenti halá-

szás a múlté; ma a kolhozoknak 9 millió rubel értékű flottája és saját dokkja van a kisebb vízi járművek javítására. 1970-ben halászatuk eredménye 420 ezer mázsa volt, s ez azt jelenti, hogy a Szovjetunióban egy emberre eső évi 16,7 kg-os fogyasztást számítva két és fél millió embert látnak el hallal. A kolhoz oszthatatlan alapja 10 millió rubel, a halászok jövedelme eléri a havi 450 rubelt. Igaz, akad még ma is számos nehézségük, így például a kolhoz nemegyszer előnytelen helyzetben van az állami vállalatokkal szemben a tervek mutatószámainak és az áraknak a megállapítása, a hal átvétele, a saját flotta bővítése, a nagyobb hajók javítása, az üzemek és lakótelepek építése terén, de igyekeznek megtalálni a módját problémáik megoldásának (ilyen kísérlet például a több halászkolhoz öszszefogásából születő új javító-dokk). A távlati tervek szerint Lifljangyija 125 ezer lakosú várossá fog alakulni. A halászok nagy része modern hajókon szolgáló, magas képesítésű szakember; ezek ma már egyre inkább egyesítik magukban a hagyományos szembeállítás két elemét, mely szerint „a tengerészek a tenger értelmisége, a halászok a tenger munkássztyálya”. Az új típusú munka a közösség alakulását is befolyásolja, így például a nők képességeinek érvényesítését a telep munkahelyein.

A lifljangyijai kolhoz-tagok anyagi jólétének megállapítása nem egyedüli eredménye az író-brigád és a halászok találkozásának. Az is tapasztalható itt, hogy a magas jövedelem a többségnél nem fétis, hanem a sokoldalú igények növelésének, az utazás, művelődés megteremtésének eszköze is. A folyóiratban közölt riport-ciklus felméri az emberek életmódjának alakulását, látókörének tágulását, szellemi életének pozitív vonásait, a minden oldalú fejlődés egyes káros kinövéseit is meglátó objektivitás hangján. Az anyag egészéből kicsendül az a végső következtetés, hogy a szimbolikus névnek mely értelme van, itt kicsiben, de nem jelentéktelenül tükröződik a kommunizmust építő ország egészében végbemenő folyamat. Ennek a pontos, színes, szakemberi és írói szemmel való meglátásáért és kifejezéséért érdemes volt találkozni — „egy asztalra helyezve fehér bőrű és bronzszínűre égett öklüket” (Jevtusenko szavai) — a két „új világ” képviselőinek.

KOLLOKVIUM A NEMZETKÖZI KAPCSOLATOKRÓL

(Informazioni, 1971. 1.)

A goriziai Nemzetközi Szociológiai Intézet 1970 decemberében a triesti és milánói egyetem fiatal kutatóinak részvételével megbeszélést tartott a nemzetközi kapcsolatok tudományának problémáiról. Az intézet lapjában megjelent anyag szerint a megbeszélésen elhangzott két legfontosabb közlés a nemzetközi kapcsolatok tudományának korszakolásával és a nemzetközi valóság mai megközelítésével foglalkozik. A többi érintett téma: a nemzetközi kapcsolatok szociológiája mint diszciplína hiányának okai és következményei az olasz kultúrkörnyezetben; Lenin imperializmus-elméletének szerepe a nemzetközi jelenségek értelmezésében; a nemzetközi kapcsolatok tudománya önálló-e, vagy pedig a politikatudomány egyik ága?

A nemzetközi kapcsolatok tudományának főbb korszakai és iskolái — a kollokviium résztvevői szerint — az „idealista“, a „realista“, a „behaviorista“ és a „rendszer“-korszak. A 20-as évek idealista iskolája jogi és politikai fogalomkörével, a háború, a béke és a világ-egyesülés optimista és moralista megközelítésével, inkább moralista, mint leíró hajlamával tűnt ki. A realista iskolát — szerintük — ellenkezőleg, az emberi természetéről és racionalitásáról vallott machiavellizmus jellemzi.

A második világháború utáni behaviorista iskola — hangsúlyozzák a tanácskozás résztvevői — újra az idealizmus és optimizmus korszaka, de nem a politikatudomány és nemzetközi jog professzorai, hanem a szociológusok, pszichológusok, antropológusok, közgazdászok jóvoltából. A behavioristák alapfeltevése, hogy a társadalomtudományok hozzájárulhatnak a nemzetközi helyzet megjavításához. Megközelítési módjuk empirikus, rengeteg tanulmányt közöltek a nemzeti sztereotípiákról, az agresszió gazdasági okairól.

Az 50-es évek végén induló úgynevezett rendszer-korszak a más tudományok esetében sikerrel alkalmazott rendszer-építés igényével közelíti meg a nemzetközi jelenségeket, az elmúlt évtizedek

(és századok) e tárgyról szóló vizsgálódásait összegezve. A megbeszélés résztvevői szerint e megközelítés inkább módszertani, mint tartalmi előnyökkel jár, mivel a szétszórt adatok koherens, logikai felépítését teszi lehetővé. Hasznos lehet az elméleti hipotézisek kezdeményezőjeként, de nem helyettesítheti az empirikus, behaviorista megközelítést.

A tanácskozáson a nemzetközi viszonyok időszerű problémáival részletesebben is foglalkoztak. A külpolitika belső vagy külső rendszermeghatározói-e az érvényesebbek? És mindenekelőtt: használható vizsgálódási egység-e a nemzetközi rendszer? Vagy pedig a külön tárgykörök kiválasztása, a sajátos problémák kiemelése az egyedül lehetséges hatékony és realista megközelítési mód? A legjelentékenyebb feleletnek az tűnik, amely szerint — bár a nemzetközi kapcsolatok tudománya még nem eléggé fejlett ahhoz, hogy a nemzetközi rendszer egészével megfelelően foglalkozhassék — az egyedi problémák tanulmányozásának állandó, dialektikus vonatkozásban kell állnia az össz-munkaszerkezettel, a mikroperspektívának a makroperspektívával.

Arra is rámutattak, hogy egy másik alapvető probléma a nemzetközi téren ható erők társadalmi-kulturális-gazdasági sajátosságai közötti viszonyokat, alapjában véve a társadalmi és a politikai viszonyát érinti. A megbeszélés egyik hozzászólója a nemzetközi tanulmányok szükségességét a diáklázadások hangoztatása, helytállásra és cselekvésre szólító felhívásokkal hozza összefüggésbe. Ez a tendencia főleg a nemzetközi kapcsolatok azon ágazataira jellemző, amelyek hangsúlyozottabban fordulnak a béke által felvetett érték-problémák (a konfliktusok megoldásának kutatása) felé. A kutatók többsége szerint ezek messzemenően értékelendő igények, de nem helyettesíthetik a „tisztá“ alapkutatót, és főként nem elégíthetik ki a minden vonatkozásra kiterjedő tanulmányok iránti igényt és szükségletet az olasz kulturális életben.